

Mäkelä Sara

Maahanmuuttajaoppilaan koulutuksellisen tasa-arvon edistämiseen tähtäävät toimenpiteet hallitusohjelmissa ja opetussuunnitelman perusteissa

Kandidaatin tutkielma
KASVATUSTIETEIDEN JA PSYKOLOGIAN TIEDEKUNTA
Luokanopettajakoulutus
2023

Oulun yliopisto

Kasvatustieteiden ja psykologian tiedekunta

Maahanmuuttajaoppilaan koulutuksellisen tasa-arvon edistämiseen tähtäävät toimenpiteet hallitusohjelmissa ja opetussuunnitelman perusteissa (Sara Mäkelä)

Kandidaatin tutkielma, 33 sivua, 0 liitesivua

Huhtikuu 2023

Tässä kirjallisuuskatsauksessa tarkastelen maahanmuuttajan sekä maahanmuuttajataustaisen oppilaan koulutuksellisen tasa-arvon edistämistoimenpiteiden ilmenemistä asiakirjoissa. Tarkasteltavat asiakirjat ovat perusopetuksen opetussuunnitelmat perusteet, perusopetuslaki sekä hallitusohjelmat 2010-luvulla. Maahanmuuttajaoppilaan koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista pyritään takaamaan lakien, koulutuspolitiikan ja hallitusohjelmien sekä opetussuunnitelman avulla. Koulutuspolitiikka pyrkii ohjailemaan koulussa tapahtuvaa toimintaa siten, että se vastaa parhaiten yhteiskunnan tarpeisiin nyt ja tulevaisuudessa. Koulutuspolitiikka ja hallitusohjelmien kirjaukset heijastavat kunkin ajan arvomaailmaa ja toimivat hyvänä teoreettisena viitekehysenä koulutukselliselle tasa-arvolle. Näiden lisäksi käytän muuta kirjallista lähdemateriaalia.

Maahanmuuttajaoppilaiden kohdalla toteutuvaan koulutukselliseen tasa-arvoon pyritään koko ajan yhä enemmän, sillä koulutuksellisen tasa-arvon toteutumisen vaikutukset ulottuvat koulun lisäksi muihinkin yhteiskunnan ilmiöihin. Näitä ilmiöitä ovat esimerkiksi työllisyyskysymykset sekä syrjäytymisen ehkäiseminen. Koulutuksellinen tasa-arvo on ilmiönä hyvin laaja ja sen vuoksi avaan sitä muiden käsitteiden avulla. Koulutuksellisen tasa-arvon rinnalla kulkevia muita käsitteitä ovat muun muassa mahdollisuuksien tasa-arvo, egalitarianismi sekä yhdenvertaisuus. Koulutuksellista tasa-arvoa pyritään edistämään muun muassa S2-opetuksella, perusopetukseen valmistavalla opetuksella, tukiopetuksella, opetussuunnitelmauudistuksilla, kaupunkisuunnittelulla ja positiivisen diskriminaation keinoin. Ilmiö on niin moninainen, että yksittäiset rahalliset avustukset eivät tilannetta paranna, vaan kyse on koko koulutusjärjestelmän periaatteista. Ilmiöön kietoutuvat koulutuspolitiikan lisäksi maahanmuutto-, sosiaali- sekä yhteiskuntapolitiikka.

Tutkimuskysymykseni, johon tällä kuvailevalla kirjallisuuskatsauksella pyrin vastaamaan on seuraava: *Miten maahanmuuttajaoppilaan koulutuksellisen tasa-arvon edistämiseen tähtäävät toimenpiteet näkyvät hallitusohjelmissa ja opetussuunnitelman perusteissa?*

Avainsanat: Koulutuspolitiikka, opetussuunnitelma, koulutuksellinen tasa-arvo, maahanmuuttaja

Sisällysluettelo

1 Johdanto	4
2 Tutkimuksen toteutus	6
2.1 Tutkimuskysymys	6
2.2 Kirjallisuuskatsaus ja aineisto.....	6
3 Tutkielman keskeiset käsitteelliset lähtökohdat	9
3.1 Koulutuspolitiikka.....	9
3.2 Koulutuksellinen tasa-arvo	10
3.3 Maahanmuuttaja ja maahanmuuttajataustainen oppilas.....	12
4 Koulutuksellinen tasa-arvo ja hallitusohjelmat 2010-luvulla	14
4.1 Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma	14
4.2 Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma	15
4.3 Juha Sipilän hallituksen ohjelma	16
4.4 Antti Rinteen hallituksen ohjelma	17
4.5 Sanna Marinin hallituksen ohjelma.....	17
5 Koulutuksellinen tasa-arvo ja opetussuunnitelman perusteet	20
6 Pohdinta	23
Lähteet	27

1 Johdanto

Jokaisella suomalaisella on oma kokemuksensa koulusta, sillä koulutus on Suomessa jokaisen perusoikeus (Opetus- ja kulttuuriministeriö [OKM], 2012). Suomalaisen koulutuksen hienoudesta on kerrottu jo pienenä alakoululaisesta lähtien, sillä olemme Suomessa etuoikeutettuja hyvin toimivan koulujärjestelmän vuoksi. Välijärven (2021) mukaan koulujärjestelmän hienous on ollut lapsen kotitaustan minimaalinen merkitys oppimistuloksiin (viitattu lähteessä Bernelius & Huilla, 2021, s. 61). Tämän myötä olen tyytyväisenä korkean sosioekonomisen taustan omaavana suorittanut peruskouluni hyvin arvosanoin. Herääkin kysymys, mahdollistaako suomalainen peruskoulujärjestelmä tämän saman kaikille peruskoulua käyville lapsille ja nuorille? Erityisesti minua kiinnostavat maahanmuuttajaoppilaat ja heidän kohdallaan toteutuva koulutuksellinen tasa-arvo.

Minulla ei ole lainkaan ennakkokäsitystä valitsemastani aiheesta, sillä omassa peruskoulussani oli maahanmuuttajaoppilaita hyvin vähän. Sen vuoksi kiinnostukseni koulutuspolitiikkaan sekä maahanmuuttajiin ohjaa minua tarkastelemaan koulutuksellisen tasa-arvon toteutumista maahanmuuttajaoppilaiden kohdalla. Koulutuspolitiikka toimii luontevasti näkökulmana sekä viitekehysenä, sillä koulujärjestelmän linjauksia ohjaavat muun muassa koulutus- sekä yhteiskuntapolitiikka (OKM, 2012). Koulutuspolitiikka on usein osa yhteiskuntapolitiikkaa (Lehtisalo & Raivola, 1992).

Aiheen ajankohtaisuus nousee esiin Valtioneuvoston julkaisemassa selvityksessä (Bernelius & Huilla, 2021). Selvityksen mukaan koulutuksellinen eriarvoistuminen on kiihtynyt 2000-luvulla. Lisäksi kasvava yhteiskunnallinen marginalisaatio luo suurta painetta tarkastella koulutuksellisen tasa-arvon toteutumista uudelleen (Bernelius & Huilla, 2021). Sarjalan (1981) mukaan vallalla olleita koulutustavoitteita on pidetty niin itsestään selvinä, ettei niitä ole kyseenalaistettu. Opetusministeriön (2007) mukaan suomalainen yhteiskunta muuttuu yhä enemmän kielten, uskontojen sekä kulttuurien kirjon myötä. Lisäksi kiihtyvä maahanmuutto lisää toimintatapojen ja kulttuurien kohtaamisia arjessa. Näissä kohtaamisissa koululla on tärkeä rooli edistää suvaitsevaisuutta sekä yhteisöllisyyttä koulun sisällä, mutta myös sen ulkopuolellakin (viitattu lähteessä Siekkinen, 2017, s. 40). Valtaväestön suhtautuminen maahanmuuttajiin hallitsee sekä ohjaa heidän sopeutumistaan (Talib, 2002). Koululla on myös suuri merkitys maahanmuuttajaoppilaiden integroimisessa suomalaiseen yhteiskuntaan (Jakku-Sihvonen, 2008).

Siispä koulutuksellisen tasa-arvon tarkasteleminen mahdollistaa oikeanlaisten toimien kohdentamisen koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamiseen (Bernelius & Huilla, 2021). Siten tutkielman laatiminen lisää minulle, tulevalle opettajalle, lisää tietoa ilmiöstä, mikä taas mahdollistaa asioiden esille nostamisen tulevassa työpaikassani sekä poliittisessa toiminnassa vapaa-ajalani.

Media nostaa aihetta tällä hetkellä voimakkaasti esille. Kandidaatin tutkielmaa tehdessäni olen lukenut useita uutisia liittyen maahanmuuttajaoppilaiden asemaan suomalaisessa koulutusjärjestelmässä (ks. esim. Niemonen, 2020; Vaarala, 2020; Kotilainen & Matintupa, 2023). Lisäksi olen löytänyt jonkin verran tutkimustietoa, mutta tutkimuksissa (ks. esim. Kuusela, 2006) puhutaan usein suppeasti oppilaan sosioekonomisen perhetaustan vaikutuksista lapsen oppimistuloksiin. Pidemmälle luettaessa pystyn löytämään tarkempia yhteyksiä maahanmuuttajaoppilaisiin sekä heidän kohdallaan toteutuvaan koulutukselliseen tasa-arvoon. Näkisin, että kohdennettua tutkimusta maahanmuuttajaoppilaiden koulutuksellisen tasa-arvon toteutumisesta tai edistämisestä ei kuitenkaan ole liikaa. Jakku-Sihvosenkin (2008) mukaan Suomeen muuttaneiden maahanmuuttajien koulutuksellisesta tilanteesta on tehty tutkimuksia melko suppeisiin aineistoihin ja tapaustutkimuksiin perustuen. Tämän vuoksi kirjallisuuskatsaukseni toimii kuvaillevana eikä systemaattisena kirjallisuuskatsauksena.

Tämä tutkielmani etenee johdannosta tutkimuskysymyksen, tutkimusmenetelmän sekä aineistojen esittelyiden kautta teoreettisen viitekehyksen määrittelyyn. Määrittelen teoreettisena viitekehyksenä tutkielmani kannalta keskeisimmät käsitteet: koulutuspolitiikka, koulutuksellinen tasa-arvo sekä maahanmuuttaja ja maahanmuuttajataustainen oppilas. Käsitteiden määrittelyiden jälkeen tulevat tulososiot, joissa kerron koulutuksellisen tasa-arvon ilmenemisestä opetus suunnitelmassa ja hallitusohjelmissa. Loppuun kokoon pohdinnan käsitellyistä aiheista ja tutkimuksen eettisyydestä sekä luotettavuudesta.

2 Tutkimuksen toteutus

2.1 Tutkimuskysymys

Pyrin tällä kuvailevalla kirjallisuuskatsauksella vastaamaan tutkimuskysymykseen: *Miten maahanmuuttajaoppilaan koulutuksellisen tasa-arvon edistämiseen tähtäävät toimenpiteet ilmenevät hallitusohjelmassa ja opetussuunnitelman perusteissa?* Vastatakseni tähän kysymykseen, haen lähdemateriaalia näillä hakusanoilla ja hakusanojen yhdistelmillä: koulutuksellinen tasa-arvo, maahanmuuttaja, opetussuunnitelma, koulutuspolitiikka, education equality, immigrant, curriculum ja education policy.

2.2 Kirjallisuuskatsaus ja aineisto

Toteutan kandidaatin tutkielmani kirjallisuuskatsauksena ja tarkemmin määriteltynä kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Salmisen (2011) mukaan kirjallisuuskatsauksessa tutkitaan tehtyjä tutkimuksia eli uudet tutkimustulokset perustuvat tehtyihin tutkimuksiin. Kirjallisuuskatsauksen valinta tutkimustekniikakseni valikoitui vahvasti tiedekunnan suosituksesta, mutta kirjallisuuskatsaus on perusteltu valinta myös sen useiden tavoitteiden vuoksi. Baumeiterin ja Learyn (1997) mukaan kirjallisuuskatsauksella on viisi tavoitetta. Kirjallisuuskatsauksella pyritään kehittämään olemassa olevia teorioita sekä luomaan uusia, kirjallisuuskatsauksen avulla voidaan arvioida ja tarkastella teorioita sekä luoda kokonaiskuvaa tietystä kokonaisuudesta. Lisäksi kirjallisuuskatsauksen myötä voidaan tunnistaa ongelmia sekä kuvata teoriaa historiallisesti (viitattu lähteessä Salminen, 2011, s. 3).

Kirjallisuuskatsauksen tyyppiä on Salmisen (2011) mukaan useita. Kirjallisuuskatsaus voidaan jaotella kolmeen perustyyppiin: kuvaileva ja systemaattinen kirjallisuuskatsaus sekä meta-analyysi. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus voidaan jaotella narratiiviseen sekä integroivaan kirjallisuuskatsaukseen (Salminen, 2011). Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on yleisimmin käytetty perustyyppi, sillä se on melko vapaa tiukoista ja tarkoista metodisista säännöistä. Siinä käytössä olevat aineistot ovat laajoja, jonka vuoksi kuvaileva kirjallisuuskatsaus mahdollistaa ilmiön tarkastelemisen laaja-alaisesti, mutta ilmiön ominaisuuksia pystytään luokittelemaan tarvittaessa tarkemminkin (Salminen, 2011). Kuvaileva kirjallisuuskatsaus mahdollistaa laajempien tutkimuskysymysten käytön, kuin systemaattinen kirjallisuuskatsaus. Lisäksi kuvaileva kirjallisuus-

katsaus voi tarjota uusia ilmiöitä tutkittavaksi systemaattista kirjallisuuskatsausta varten (Salminen, 2011). Toteutan kirjallisuuskatsaukseni kuvailevana kirjallisuuskatsauksena edellä mainittujen seikkojen vuoksi.

Kirjallisuuskatsausta kirjoittaessani minun tulee perehtyä kattavasti tutkittavaan ilmiöön osakseni erottaa tutkimuskysymyksen kannalta olennaiset tutkimukset. Tällöin pystyn viittaamaan asianmukaisesti tutkimuksiin tarpeellisella tavalla (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2009). Kerään kirjallisuuskatsaustani varten aineistoa tutkittavasta ilmiöstä laajasti, mutta löydetyistä tutkimuksista käytän vain sen osan, mikä parhaiten vastaa tutkimuskysymykseeni. Haen tutkimuskysymykseeni vastaavia tutkimuksia koti- ja ulkomaisista tietokannoista: Journal.fi, OuluFinna, Ebsco sekä Google Scholar. Lähteinä käytän vertaisarvioituja artikkeleita, väitöskirjoja, raportteja, lakeja, perusopetuksen opetussuunnitelman perusteita, hallitusohjelmia sekä muita tieteellisiä teoksia. Pyrin käyttämään alkuperäisiä lähteitä saatavuuden mukaan, mutta ilmiön ollessa moninainen, tutkijat viittaavat omissa tutkimuksissaan usein muiden tekemiin tutkimuksiin. Tämän vuoksi kirjallisuuskatsauksessani on useita viittauksia toissijaisiin lähteisiin.

Tutkin tutkielmassani koulutuksellisen tasa-arvon ilmenemistä opetussuunnitelman perusteissa sekä hallitusohjelmissa. Nämä asiakirjat sekä muu lähdemateriaali toimivat aineistonani, joiden kautta vastaan asettamaani tutkimuskysymykseen. Siispä avaan seuraavaksi tarkemmin, mitä hallitusohjelmat ja opetussuunnitelman perusteet tarkoittavat tässä tutkielmassa. Tieteen terminologian mukaan hallitusohjelma on tarkalleen ottaen ”uuden hallituksen muodostavien puolueiden keskenään neuvottelema, käytännössä sitovaksi katsottu yksityiskohtainen toimintasuunnitelma, joka valmistuttuaan on viivytyksettä annettava ohjelmatiedonantona eduskunnalle”. Hallitusohjelmat ovat aineistonani, koska ne toimivat perusopetuksen kehittämisen raamittavina tekijöinä (Siekinen, 2017). Aineistovalintaani tukee myös se, että viime vuosina hallitusohjelmien rooli koulutuksen tutkimuksessa ja kehityksessä on kasvanut voimakkaasti (Kallunki, Kauko & Pizmony-Levy, 2023).

Toisena aineistona minulla toimii perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet vuodelta 2014 (OPH, 2016). Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet on laaja kokonaisuus, mutta tarkastelen sitä maahanmuuttajaoppilaiden koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamisen näkökulmasta. Määrittelen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden käsitteen, jotta on mahdollista ymmärtää sen merkitys juuri tämän tutkimusaiheen valossa.

Suomessa ei ole kansallista opetussuunnitelmaa, vaan Opetushallitus laatii perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet, joka antaa kansallisen pohjan paikallisten opetussuunnitelmien laatimisille. Tällä tavoin taataan kansallinen tasa-arvo opetuksen antamisessa ja saamisessa (Vitikka & Rissanen, 2019). Opetussuunnitelma sen kaikilla tasoilla sisältää määrittelyn koulussa käytävien tavoitteiden ja sisältöjen osalta. Lisäksi opetussuunnitelmassa määritellään opetuksen järjestämistä ja toteuttamista koskevat hallinnolliset sekä pedagogiset periaatteet. Se voidaan nähdä myös asiakirjana, jonka tavoitteena on saavuttaa laajamittaisia muutoksia sekä solmia opetuksenjärjestäjät opetuksen uudistamiseen kunakin aikana (Vitikka & Rissanen, 2019). Opetussuunnitelma voidaan nähdä Wahlströmin & Sundbergin (2018) mukaan tulevaisuuden ratkaisujen ohjaajana sekä koulutusideologiana.

Applen (2001) mukaan opetussuunnitelma tiivistää vallalla olevat käsitykset keskeisistä tavoitteista sekä yhteiskunnallisista koulukasvatusta ohjailevista tarpeista (viitattu lähteessä Saari, Tervasmäki & Värri, 2017, s. 83). Opetussuunnitelma ei koskaan ole neutraali kokoelma, vaan se on aina jonkun valinta oikeasta tiedosta. Se on kokoelma kompromisseja, jotka syntyvät poliittisista, kulttuurisista ja taloudellisista konflikteista sekä jännitteistä (Apple, 1993). Siekkisen (2017) mukaan poliittinen kamppailu liittyy siihen, mikä opetus on hyvää ja relevanttia. Opetussuunnitelman kieli ja käsitteistö ovat kuitenkin pragmaattisia sekä kuvailevat koulutuksen eettisiä puolia eivätkä ole niinkään hallituksen poliittisille asiakirjoille ominaista poliittista retoriikkaa (Sahlberg, 2012).

Opetussuunnitelmaa uudistetaan syklisesti noin kymmenen vuoden välein tutkimusten sekä arviointien perusteella. Arviointi ja tutkimukset liittyvät oppimistuloksiin, kouluviihtyvyyteen, hyvinvointiin sekä koulun arvomaailmaan. Arvioinnilla saadaan luotettavaa tietoa opetussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamisesta, osaamisen tasosta ja koulutuksellisen tasa-arvon toteutumisesta (Vitikka & Rissanen, 2019). Kallon & Saaren (2010) mukaan koulutuksen uudistamista koskevaan päätöksentekoon vaikuttavat kansainväliset organisaatiot, kuten OECD sekä Unesco. Organisaatiot tekevät vertaisarviointeja (viitattu lähteessä Vitikka & Rissanen, 2019, s. 223). Yhdeksi arviointiohjelmaksi on muotoutunut OECD:n PISA-tutkimus. Nämä kansainväliset arvioinnit vaikuttavat opetussuunnitelmien vertailuun sekä kehittämiseen kansainvälisesti (Vitikka & Rissanen, 2019). Holopan (2007) mukaan opetussuunnitelman uudistamisella voidaan vastata yhteiskunnan puolesta nouseviin haasteisiin (viitattu lähteessä Siekkinen, 2017, s. 35). Toki Vitikan (2009) mukaan opetussuunnitelma voi asettaa myös rajoituksia opetuksen uudistamiselle, jos opetussuunnitelma ei kykene uudistumaan.

3 Tutkielman keskeiset käsitteelliset lähtökohdat

Seuraavissa alaluvuissa määrittelen kirjallisuuskatsaukseni aiheen kannalta keskeisimmät käsitteet, jotta käy ilmi, mitä tarkoitan milläkin käsitteellä. Tämä sen vuoksi, että kirjallisuuskatsaukseni käsitteet ovat moniselitteisiä ja monin eri tavoin tulkittavissa sekä määriteltävissä.

3.1 Koulutuspolitiikka

Palosen (2008, 2014) mukaan politiikka on moninainen käsite, jolle ei ole yhtä vakiintunutta määritelmää. Palosen (2008, 2014) mukaan suppein ymmärrys politiikasta on ”yhdessä päätetty linjaus, joka normittaa toimintaa” (viitattu lähteessä Silvennoinen, Kauko & Varjo, 2021, s. 11). Lehtisalo ja Raivola (1999) määrittelevät politiikan seuraavalla tavalla: ”Politiikka on aikomuksia, toimintaa, muutosta, hallintoa ja kokemuksia (tunnetta)” (s.33).

Wibergin (2011) mukaan politiikan määritelmä voidaan jakaa neljään osaan:

1. Oppia valtiosta.
2. Haasteiden käsittelyä, joka nousee esiin ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa.
3. Aate ja ohjelma, jota yksittäinen poliitikko tai puolue noudattaa.
4. Toimintaa, jota sanan etuosa tarkoittaa, kuten koulutuspolitiikka.

Politiikka käsitetään toimintana, jolla pyritään vaikuttamaan yhteiskunnallisiin asioihin kansainvälisellä, valtiollisella sekä kunnallisella tasolla. Politiikka voidaan nähdä myös yksittäisten toimijoiden pyrkimyksenä saavuttaa omia tavoitteitaan (Wiberg, 2011).

Koulutuspolitiikkaa voidaan Sarjalan (1981) mukaan luonnehtia kasvatuksen ehtojen säätelyksi. Sen tehtävänä on määrittää tavoitteet valtakunnalliselle kasvatusinstituutiolle. Lisäksi koulutuspolitiikan tulee määrittää tavat, joiden avulla määritetyt tavoitteet on mahdollista saavuttaa. Koulutuspolitiikka myös määrittelee ulkoiset edellytykset koulussa tapahtuvalle opetusprosessille (Sarjala, 1981). Koulutuspolitiikka voidaan nähdä yhteiskunnallisen muutoksen välineenä, jolloin tulee selvittää, mitä koulutuksen toivotaan tekevän tässä yhteiskunnassa (Sarjala, 1981). Tavoitteet asetetaan vallitsevan yhteiskunnallisen tilanteen mukaan sekä tulevaisuuden näkyymiin perustuen (Sarjala, 1981). Koulutuspolitiikan määräytyminen juontuu erityisesti erilaisten yhteiskunnallisten ryhmien tarpeista (Lampinen, 1998).

Lampisen (1998) mukaan koulutuspolitiikka voidaan nähdä toimintana ja toimenpiteinä, joilla julkinen valta sekä yhteiskunnan eri ryhmät tavoittelevat vaikuttamista koulutuksen kehittymiseen. Koulutuspolitiikka voidaan nähdä toiminta-alueena, jossa on useita tavoitteita, osallistujia sekä vaikuttamisen tapoja. Koulutuspoliittisiin päätöksiin vaikuttavat julkisen vallan lisäksi esimerkiksi yksilöiden sekä perheiden toiminta (Lampinen, 1998). Sarjalan (1981) mukaan voidaan todeta, että yhteiskunta ei muutu, jos yksilö ei muutu.

Suomessa keskeisin koulutuspolitiikan mallintaja on valtion keskushallinto, vaikka nykyään yhä enemmän koulutuksen järjestämistä on annettu kunnille sekä kouluille itselleen (Lampinen, 1998). Yleisesti voidaan kuitenkin sanoa, että opetus- ja kulttuuriministeriö on Suomen koulutuspolitiikan olennainen toimija ja valtatekijä (Kallunki ym., 2023). Opetus- ja kulttuuriministeriön toiminta- ja taloussuunnitelmista sekä joka vuosi hyväksyttävistä valtion talousarvioiden selvitysosista löytyvät koulutuspolitiikkaa linjaavat tavoitteet (Siekkinen, 2017). Lisäksi koulutuspoliittiset tavoitteet on määritelty Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa (KESU) (Siekkinen, 2017). Opetushallituksen (2007) mukaan näitä koulutuspoliittisia tavoitteita ohjaavat kansallisten haasteiden lisäksi joiltain osin myös globalisaation vaikutukset elinkeinorakenteeseen sekä muutoksiin, jotka ilmenevät työelämässä (viitattu lähteessä Siekkinen, 2017, s. 39).

3.2 Koulutuksellinen tasa-arvo

Etsiessä koulutuksellisesta tasa-arvosta lähdemateriaalia, tunnun hukkuvan eri tasa-arvon käsitteisiin, sillä koulutuksellisen tasa-arvon rinnalla kulkee monia eri käsitteitä selittämässä ilmiötä omasta näkökulmastaan. Voidaan sanoa, että tasa-arvon määritelmät ovat hyvin moninaisia, sillä valittu määritelmä riippuu valitusta näkökulmasta (Bernelius ja Huilla, 2021). Haltian (2012) mukaan tasa-arvo voidaan määritellä konservatiivisuus-radikaalisuus-jatkumolle. Jatkumolla on eri vivahteita, jotka ilmenevät erilaisina käsityksinä tasa-arvosta (viitattu lähteessä Siekkinen, 2017, s. 49). Kalalahden & Varjon (2012) mukaan viimeisinä vuosikymmeninä tarkasteluun on otettu mukaan uusliberalistinen käsitys tasa-arvosta. Haltian (2012) mukaan missä tahansa käsityksessä on kyse distributiivisesta tasa-arvon lähestymistavasta. Tämä tarkoittaa sitä periaatetta, minkä mukaan hyödykkeet jaetaan tässä yhteiskunnassa. Näitä hyödykkeitä voivat olla materiaallinen hyvä, oikeudet, velvollisuudet tai muut ei-materiaaliset asiat (viitattu lähteessä Siekkinen, 2017, s. 49).

Varjon (2007) mukaan koulutuksellisen tasa-arvon käsitteet ovat saaneet uudenlaisia merkityksiä kuntien itsenäisemmän koulutuksen järjestämisen myötä. Ahonen (2003) näkee, että koulutuksellisen tasa-arvon käsitettä on tarkasteltava historiallisesti, sillä tasa-arvon edellytyksiin liittyvät käsitykset ovat aikasidonnaisia. Yhteisöt määrittelevät käsitteet ympäröivän todellisuuden ja olosuhteiden mukaan. Esimerkiksi 1960-luvulla vallitsi näkemys, että koulutuksellisen tasa-arvon tavoitteena on taata oppimistulosten tasaisuus. 1990-luvulla koulutuksellinen tasa-arvo tarkoitti, että koulutuksen tulee vastata yksilön henkilökohtaisia odotuksia (Ahonen, 2003).

Bernelius & Huilla (2021) määrittelevät koulutuksellinen tasa-arvon yksinkertaisesti liittyvän koulutuksen saatavuuteen, koulussa tai varhaiskasvatuksessa toteutettavaan osallisuuteen sekä lasten ja nuorten tasavertaisiin mahdollisuuksiin saavuttaa hyviä oppimistuloksia. Muita rinnalla kulkevia käsitteitä ovat muun muassa: sosiaalinen oikeudenmukaisuus, mahdollisuuksien tasa-arvo, sosiaalinen tasa-arvo, egalitarianismi sekä sivistyksellinen tasa-arvo ja yhdenvertaisuus. Tikan & Suomisen (2008) mukaan esiin voidaan nostaa kolme yhteiskunnallisen tasa-arvokäsityksen perustyyppiä. Ne ovat egalitarianismi, oikeudenmukaisuuden periaate sekä mahdollisuuksien tasa-arvo.

Ahosen (2003) mukaan oikeudenmukaisuus on perusarvo. Mahdollisuuksien tasa-arvon voidaan sanoa olevan keskeinen koulutusjärjestelmää ohjaava periaate (Jakku-Sihvonen, 2008). Mahdollisuuksien tasa-arvo voidaan nähdä jokaisen yksilön samanlaisina mahdollisuuksina tavoitella menestystä. Mahdollisuuksien tasa-arvossa eriarvoisuus on kuitenkin sallittua, jos saavutettu heikko menestys johtuu yksilön yrittämisen, lahjakkuuden tai onnen eroista (Tikka & Suominen, 2008). Laaja tulkinta mahdollisuuksien tasa-arvosta korostaa yksilön lähtökohtien ja lopputulosten suhdetta. Eli tasa-arvoinen mahdollisuus toteutuu silloin, kun yksilön taustalla ei ole vaikutusta lopputuloksiin (Tikka & Suominen, 2008). Usein puhutaan lapsen kotitaustan haittaavista vaikutuksista koulutusmahdollisuuksiin, mutta Henttonen (2008) nostaa esiin lapsen hyötymisen kotitaustastaan. Lapsen kotitausta ei saa myöskään hyödyttää koulutuksen hankintaa (Henttonen, 2008). Nämä lapsen taustatekijät voivat olla muun muassa kieli, sukupuoli, sosioekonominen asema sekä asumisen sijainti (Bernelius & Huilla, 2021).

Egalitarianismin mukaan tasa-arvon tulisi yhtäläisten mahdollisuuksien lisäksi näkyä myös lopputuloksissa (Tikka & Suominen, 2008). Egalitarianismin määritelmä tulee melko lähelle mahdollisuuksien tasa-arvon käsitettä, kun mahdollisuuksien tasa-arvoa tulkitaan laajasti. Maltillinen egalitarianismi vastaa suurelta osin pohjoismaisessa hyvinvointivaltiossa vallitsevaa tasa-

arvokäsitystä (Tikka & Suominen, 2008). Arnesonin (2001) & Husenin (1975) mukaan liberaalissa koulutuksen tasa-arvokäsityksessä koulutuspolitiikan rooli on tavoittaa epätasa-arvoisuudet sekä taloudellisten, sosiaalisten sekä maantieteellisten vastusten poistaminen koulutusmahdollisuuksien edestä (viitattu lähteessä Siekkinen, 2017, s. 50). Bakerin & Lynchin (2009) mukaan liberaalissa koulutuksen tasa-arvokäsityksessä huomio on enemmän yksilön kuin yhteisön oikeuksissa.

3.3 Maahanmuuttaja ja maahanmuuttajataustainen oppilas

Määrittelen aluksi käsitteen ”maahanmuuttaja”, jotta koulutuksellisen tasa-arvon ymmärtäminen juuri heidän kohdallaan on mahdollista. Jakku-Sihvosen (2008) mukaan maahanmuuttajat ovat hyvin heterogeeninen ryhmä, sillä he eroavat toisistaan esimerkiksi kielen, kulttuurin, muun taustan puolesta, erityistarpeiden, toiveiden, tavoitteiden sekä odotustensa puolesta.

Maahanmuuttajalla voidaan tarkoittaa henkilöä, joka on muuttanut maasta toiseen usein pysyvästi ja joskus jopa saanut toisen maan kansalaisuuden (Junk Hatcher, Hirsch & Zech, 2021). Euroopan muuttoliikeverkoston (2017) mukaan henkilöä voidaan kutsua maahanmuuttajaksi hänen asuessaan kansalaisuusvaltionsa ulkopuolella vuoden ajan riippumatta muuttamisen aiheuttajasta. Euroopan muuttoliikeverkosto (2017) huomauttaa, että maahanmuuttajatermin nähdään yleisesti ottaen määrittävän henkilöt, jotka muuttavat toiseen valtioon vapaaehtoisesti parantaakseen elinolosuhteita sekä tulevia mahdollisuuksia.

Kirjoitan kirjallisuuskatsauksessani maahanmuuttajien lisäksi maahanmuuttajataustaisista henkilöistä, sillä he esiintyvät käyttämässäni lähdemateriaalissa. Euroopan muuttoliikeverkoston (2017) mukaan maahanmuuttajataustainen henkilö voidaan määritellä kolmen kohdan avulla. Maahanmuuttajataustainen on henkilö, joka on muuttanut tämänhetkiseen asuinmaahansa toisesta maasta. Hänellä on ollut aiemmin jonkin toisen maan kansalaisuus kuin tämänhetkisen asuinmaansa. Maahanmuuttajataustainen henkilö voi olla henkilö, jonka vähintään toinen huoltajista on tullut tämänhetkiseen asuinmaahansa maahanmuuttajana (Euroopan muuttoliikeverkosto, 2017).

Maahanmuuttajat ovat keskittyneet pääosin suuriin kaupunkeihin, mutta heidän kohdallaan toteutuvat koulutuksen kysymykset eivät ole ainoastaan kuntien asioita, vaan koulutuksen edistäminen vaatii valtiovallan edistämistä- ja tukitoimia (Jakku-Sihvonen, 2008). Vuonna 2021 Suomen koko väestöstä maahanmuuttajataustaisia oli 8,5 % eli hiukan alle 470 000 (Tilastokeskus,

2021). Juuri maahanmuuttajaoppilaiden kohdalla toteutuvan koulutuksellisen tasa-arvon tarkastelu on relevanttia, koska lasten osuus maahanmuuttajista on ollut kasvussa 1990-luvulta lähtien (Tilastokeskus, 2021).

4 Koulutuksellinen tasa-arvo ja hallitusohjelmat 2010-luvulla

Koulutuspoliittiset päätökset avautuvat vain, jos ihmisillä on riittävästi tietoa tehdyistä päätöksistä, toteutumisesta ja niiden vaikutuksista (Lehtisalo & Raivola, 1992). Siispä tarkastelen hallitusohjelmissa ilmeneviä merkintöjä maahanmuuttajaoppilaiden koulutuksellisen tasa-arvon edistämiseksi. Hallitusohjelmien valintaan ei vaikuta pääministerin puoluekanta, sillä hallitusohjelmista mukaan valikoituivat 2010-luvulla alkaneet hallitusohjelmat. Poikkeuksena mukana on Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma vuodelta 2007, sillä Mari Kiviniemen hallitus jatkoi Matti Vanhasen II hallituksen tavoitteiden toimeenpanoa (Valtioneuvoston kanslia, 2010). Pyrin poimimaan hallitusohjelmista kunkin omia tavoitteita niitä yhdistävien tavoitteiden ja teemojen joukosta.

4.1 Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma

Mari Kiviniemen hallitus jatkaa Matti Vanhasen II hallituksen ohjelman päätösten toimeenpanemista (Valtioneuvoston kanslia, 2010). Sen vuoksi käsittelen tässä Matti Vanhasen II hallituksen ohjelmaa vuodelta 2007. Sen mukaan koulun tulee vahvistaa tasavertaisia mahdollisuuksia oppimiseen, sillä mahdollisuuksien tasa-arvo on tämän yhteiskunnan perusta (Valtioneuvoston kanslia, 2007). Henttonen (2008) mukaan hyvinvointivaltion perusta on vääjäämättä korkeassa työllisyysasteessa. Työelämään pääsemiseen taas koulutus luo edellytykset (Jakku-Sihvonen, 2008).

Mahdollisuuksien tasa-arvo on yksi yhteiskunnallisen tasa-arvokäsityksen perustyyppi (Tikka & Suominen, 2008). Mahdollisuuksien tasa-arvon lisäksi toisena hyvinvointiyhteiskunnan perustana nähdään maksuton koulutus (Valtioneuvoston kanslia, 2007). Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan (2007) mukaan Suomessa toteutuva koulutuksen maksuttomuuden periaate nähdään keinona tasa-arvoistaa yhteiskuntaa (viitattu lähteessä Henttonen, 2008, s. 15). Maksuttonta koulutusta perustellessa usein viitataan suoraan koulutuksellisen tasa-arvon toteutumiseen ja koulutuksen maksullisuus nähdään koulutuksellisen tasa-arvon vastustajana (Henttonen, 2008). Maksuttomuus ei kuitenkaan tuota koulutuksellista tasa-arvoa, jos muut rakenteet koulutusjärjestelmässä eivät tue sen toteutumista (Henttonen, 2008).

Mahdollisuuksien tasa-arvon lisäksi edistetään sosiaalista tasa-arvoa sekä julkisten palveluiden saatavuus ja laatu pyritään turvaamaan (Valtioneuvoston kanslia, 2007). Matti Vanhasen II hallituksen ohjelmassa on tavoitteena selventää oleskelulupajärjestelmää, jotta oleskelulupa-

kuuluu opiskeluoikeus (Valtioneuvoston kanslia, 2007). Näiden lisäksi hallituksen ohjelmassa luvataan turvata lähikouluperiaate, mutta mahdollistetaan koulunkäynti yli kuntien rajojen (Valtioneuvoston kanslia, 2007).

Matti Vanhasen II hallituksen ohjelmassa nähdään tärkeäksi turvata tasavertaiset mahdollisuudet opetukseen ja koulutukseen varhaiskasvatuksesta korkeakouluun saakka (Valtioneuvoston kanslia, 2007). Suomalaisia koskeva oppivelvollisuus kestää 7-vuotiaasta 18 vuoden ikään. Myöhemmin oppivelvollisuus on asetettu koskemaan myös maahanmuuttajia (Tikka & Salmi, 2008). Pekkarisen, Uusitalon & Kerrin (2009) mukaan tämä kaikkia peruskouluikäisiä koskeva oppivelvollisuus on yksi peruskoulujärjestelmän osa, joka edistää mahdollisuuksien tasa-arvon toteutumista (viitattu lähteessä Silvennoinen, Kalalahti & Varjo, 2016, s. 28–29).

4.2 Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma

Jyrki Kataisen hallituksen ohjelman mukaan suomalainen yhteiskunta perustuu tasa-arvoon sekä erilaisuuden arvostamiseen. Eriarvoisuuden lisääntyminen nähdään vaarana yhteiskunnalle. Suomen kilpailukyky perustuu osaamiseen sekä luovuuteen ja sen toteutuminen vaatii toimivan koulutusjärjestelmän, mikä takaa mahdollisuuksien tasa-arvon toteutumisen kaikille (Valtioneuvoston kanslia, 2011). Sivistyksellisen yhdenvertaisuuden sekä koulutuksen saataavuuden takaamiseksi oppilaitosverkkoa mukautetaan väestökehityksen mukaan (Valtioneuvoston kanslia, 2011). Hallituksen ohjelmassa luvataan, että maahanmuuttajien kotoutumista tuetaan koulutuksen avulla sekä heidän olemassa oleva osaaminen pyritään tunnistamaan paremmin (Valtioneuvoston kanslia, 2011). Tämä maahanmuuttajaoppilaan osaamisen ja vahvuuksien tunnistaminen helpottaa opettajaa valitsemaan oikeanlaiset opetusmateriaalit ja -tavat, sillä opettajan tulee tarjota erilaisia tapoja oppia (Talib, 2002).

Jyrki Kataisen hallituksen tavoitteena on pyrkiä estämään koulujen eriytyminen. Hallitus haluaa uudistaa valtiosuusjärjestelmän ja selvittää peruskoulun valtiosuuden lähtökohdat (Valtioneuvoston kanslia, 2011). Koulutuksen kustannusten jakamisen järjestelmän täytyy edistää tasa-arvoista koulutukseen pääsemistä (Henttonen, 2008). Hallituksen ohjelmassa sanotaan, että valtiosuusjärjestelmän avulla taataan tasa-arvoisen ja yhtenäisen peruskoulun saanti (Valtioneuvoston kanslia, 2011). Jo 1970-luvulla perusopetuusuudistuksen yhteydessä Suomen yksityiskouluista suurin osa siirrettiin kuntien hallintaan, jotta taataan koulutuksen tasa-arvo sekä yhtenäisyys (Kalalahti & Varjo, 2023). Perusopetuksen rahoitusta pyritään perustamaan

indikaattoreihin, jotka luonnehtivat perusopetuksen toimintaympäristöä. Näitä ovat esimerkiksi maahanmuuttajien väestönosuus (Valtioneuvoston kanslia, 2011).

Jyrki Kataisen hallituksen jälkeen tulee Alexander Stubbin hallitus. Alexander Stubbin hallituksen ohjelmaan on kirjattu yksi tavoite koulutuksellisen tasa-arvon edistämiseksi; oppimistulosten heikkeneminen pyritään pysäyttämään (Valtioneuvoston kanslia, 2014). Muuten Alexander Stubbin hallituksen ohjelma perustuu Jyrki Kataisen hallituksen ohjelmaan (Valtioneuvoston kanslia, 2014). Tämän vuoksi en käsitelle Alexander Stubbin hallituksen ohjelmaa, vaan siirryn tarkastelemaan seuraavaa eli Juha Sipilän hallituksen ohjelmaa.

4.3 Juha Sipilän hallituksen ohjelma

Juha Sipilän hallituksen ohjelmassa todetaan suomalaisten osaamis- ja koulutustason vahvistamisen edistävän mahdollisuuksien tasa-arvon toteutumista yhteiskunnassa (Valtioneuvoston kanslia, 2015). Hallituksen ohjelmaan on kirjattu tavoitteeksi vähentää koulupudokkaiden määrää sekä kaventaa oppimistulosten välisiä eroja (Valtioneuvoston kanslia, 2015). Koulussa opiskelevien oppilaiden keskimääräinen sosioekonominen tausta ja asema ovat Kuuselan (2006) mukaan yhteydessä oppimistulosten eriytymiseen siten, että hyvien oppimistulosten nähdään liittyvän korkeaan sosioekonomiseen asemaan ja matala sosioekonominen asema on yhteydessä työttömyyteen. Hallituksen ohjelmassa tunnistetaan suomalaisen yhteiskunnan heikkoudeksi jäykät rakenteet, jotka aiheuttavat alueiden ja ihmisten eriarvoistumista (Valtioneuvoston kanslia, 2015). Suomessa oppilaat perinteisesti jaetaan kouluihin maantieteellisten tekijöiden mukaan. Koulutuksellisen tasa-arvon näkökulmasta tämä tarkoittaa sitä, että alueiden eriarvoistuksessa myös alueiden koulut eriarvoistuvat (Kalalahti & Varjo, 2016).

Juha Sipilän hallituksen ohjelmassa todetaan maahanmuuttajien vahvistavan suomalaista osaamista antamalla kulttuurillisia voimavarojaan osaksi suomalaista yhteiskuntaa (Valtioneuvoston kanslia, 2015). Tätä tuetaan paremmalla maahanmuuttajien kotouttamisella, jota edistetään kielen opetuksella (Valtioneuvoston kanslia, 2015). Koulun tehtävänä on varmistaa, että oppilaan perusoikeus eli kielen oppiminen toteutuu (Talib, 2002). Opetushallituksen (OPH, 2016) mukaan tämä kielen opetus voidaan nähdä mahdollistavana tekijänä edetä koulutuspolulla.

4.4 Antti Rinteen hallituksen ohjelma

Antti Rinteen hallituksen ohjelmassa on osittain samoja asioita kuin Sanna Marinin hallituksen ohjelmassa, jota käsittelen myöhemmin. Tässä Antti Rinteen hallituksen ohjelmassa luvataan rakentaa tasa-arvoista yhteiskuntaa, jossa ei ole tilaa rasismille. Ohjelmassa nähdään, että pohjoismaisen hyvinvointimallin yhtenä perustana on verorahoitteinen koulutuspalvelu (Valtioneuvoston kanslia, 2019). Kaikkia peruskoululaisia koskeva mahdollisuuksien tasa-arvo perustuu kaikkien osallistumiseen julkisen peruskoulujärjestelmän kustannuksiin (Silvennoinen ym., 2016). Ohjelmassa luvataan mahdollistaa kaikkien tasa-arvoiset mahdollisuudet oppia jatkuvasti elinikäisen ohjauksen palveluilla (Valtioneuvoston kanslia, 2019). Lisäksi ohjelmassa tavoitellaan kaupunkien asuinalueiden moninaisen asukasrakenteen edistämistä (Valtioneuvoston kanslia, 2019). Tätä toteutetaan käytännössä lähikouluperiaatteen avulla (Kalalahti & Varjo, 2012).

Lähikouluperiaatteen mukaan paikallisen opetuksenjärjestäjän on osoitettava lapselle koulu- paikka oman alueensa kouluun koulumatkan pituus huomioiden (Kalalahti, Lundahl & Varjo, 2016). Kalalahden & Varjon (2012) mukaan tarjoamalla lapselle lähikouluperiaatteen mukaisesti koulu- paikka, toteutetaan mahdollisuuksien tasa-arvoa. Kalalahden & Varjon (2016) mukaan Suomessa olevaa lähikouluperiaatetta haastavat korkeakoulutetut vanhemmat, sillä Suomessa on oikeus kouluvalintaan. Korkeakoulutettujen vanhempien tekemästä kouluvalinnasta on tullut viime vuosien myötä keino, jolla erottaudutaan koulutuksellisesti (Kalalahti & Varjo, 2016). Raveaudin & van Zanten (2007) mukaan perheiden sosiaaliset, kulttuuriset sekä taloudelliset pääomat vaikuttavat mahdollisuuteen toteuttaa kouluvalintaa. Tämä asettaa perheet eriarvoiseen asemaan koulumarkkinoilla (viitattu lähteessä Kalalahti & Varjo, 2012, s. 51). Tämä aiheuttaa koulujen eriytymistä, joka itsessään aiheuttaa myös koulujen välistä oppimistulosten eriytymistä (Bernelius, 2011). Koulujen oppimistulosten eriytyminen aiheuttaa entisestään eriarvoisuutta lapsen opiskellessa oppilaitoksessa, jossa oppimistulokset ovat heikompia (Kalalahti & Varjo, 2012).

4.5 Sanna Marinin hallituksen ohjelma

Sanna Marinin hallituksen ohjelmaan on kirjattu tasa-arvon edistämiseksi laaja-alaisen tasa-arvo-ohjelman laatiminen, jotta Suomi olisi tasa-arvon kärkimaa. Laaja-alaisen tasa-arvo-ohjelman avulla yhteiskunnan tasa-arvoa edistetään eri osa-alueilla ja sen toteutumisen seurantaan varten perustetaan seurantajärjestelmä. Seurantajärjestelmä kattaa valtion eri hallinnonalat

(Valtioneuvoston kanslia, 2019). Sanna Marinin hallituksen ohjelman tilannekuvassa todetaan, että tasa-arvoisen yhteiskunnan tehtävänä on mahdollistaa kaikille kouluttautuminen haluamallaan tavalla. Suomalaista peruskoulua kuitenkin uhkaavat yhä enemmän eriarvoisuus, oppimiserot sekä syrjäytyminen (Valtioneuvoston kanslia, 2019). Syrjäytymistä voidaan ehkäistä löytämällä ja tuomalla esiin maahanmuuttajaoppilaan vahvuudet (Talib, 2002).

Lisäksi kouluttautumisessa näkyvät yhä enemmän alueelliset ja sosioekonomiset erot sekä koulutuksen periytyvyys (Valtioneuvoston kanslia, 2019). Järvisen, Tikkasen & af Ursinin (2023) mukaan voidaan osoittaa, että korkeatasoisen lukutaidon omaavat oppilaat suhtautuvat myönteisesti oppimiseen sosioekonomisesta taustastaan huolimatta, mutta matala sosioekonominen asema ei kuitenkaan johda koulutuspyrkimykseen. Tämä aiheuttaa suomalaiselle koulutusjärjestelmälle haasteen, jos sosioekonominen asema vaikuttaa enemmän yksilön koulutuspyrkimykseen kuin kyvyt, kuten korkea lukutaito tai motivaatio (Järvinen ym., 2023). Henttosen (2008) mukaan suomalainen koulutusjärjestelmä syrjii rakenteellisella tasolla matalan sosioekonomisen omaavia henkilöitä, koska mitään näyttöä heikommasta älyllisestä kapasiteetista ei ole. Järvisen (2008) mukaan yksilön näkökulmasta voidaan sanoa, että tämä tarkoittaa syrjäytymistä korkeakoulusta lahjakkuudesta huolimatta ja työmahdollisuuksien sekä -tulosten heikkenemistä. Yhteiskunnallinen vaikutus näkyy siten, että eri alat menettävät potentiaalisia ammattilaisia. Voidaankin sanoa, että suomalainen koulutusjärjestelmä on epätasa-arvoisen lisäksi myös tehoton (Järvinen ym., 2023).

Sanna Marinin hallituksen tilannekuvassa ilmenneiden haasteiden ratkaisemiseksi hallitus etsii pitkän aikavälin keinoja koulutuksellisen tasa-arvon edistämiseksi. Tavoitteena on perusopetuksen tasa-arvo-ohjelman laatiminen epätasa-arvon lieventämiseksi. Maahanmuuttajataustaisten kohdalla ilmenevään eriarvoistumiskehitykseen kiinnitetään erityishuomiota (Valtioneuvoston kanslia, 2019). Näiden lisäksi tasa-arvoisia koulutusmahdollisuuksia tuetaan muun muassa positiivisen diskriminaation rahoituksella sekä yksilöllisillä oppimispoluilla. Silvennoisen ym. (2016) mukaan lasten koulunkäyntiä tuetaan erilaisin positiivisen diskriminaation keinoin, jotta mahdollisuuksien tasa-arvo toteutuisi. Raunion (1995) mukaan positiivisen diskriminaation keinoin kompensoidaan huonommista lähtökohdista tulevien lasten edellytyksiä käyttäen yhteiskunnan tarjoamia mahdollisuuksia (viitattu lähteessä Lankinen, 2001, s. 12).

Maahanmuuttajaoppilaiden tukemiseen tulee keskittyä erityisesti koulumuotojen siirtymävaiheissa (Jakku-Sihvosen, 2008). Hallituksen ohjelmassa mainitaan, että maahanmuuttajaoppilaiden tukemiseen oppimispolun nivelvaiheissa panostetaan sekä heidän oppimisen takaamiseksi laaditaan erillisohjelma (Valtioneuvoston kanslia, 2019). Sanna Marinin hallitus pyrkii tukemaan maahanmuuttajaoppilaan koulutuksellisen tasa-arvon toteutumista takaamalla oppilaalle oikeuden suorittaa peruskoulun loppuun oppilaan tullessa maahan paperittomana tai kesken opintojen (Valtioneuvoston kanslia, 2019). Koulun tasolla tämä tarkoittaa sitä, että maahanmuuttajaoppilaan tullessa kouluun, koulun tulisi hankkia ja saada mahdollisimman selkeä käsitys oppilaasta ja hänen aikaisemmasta koulunkäynnistään. Talibin (2002) mukaan tämä helpottaa opettajan orientoitumista oppilaan taustaan sekä maailmaan, sillä Valtiontalouden tarkastusviraston (2015) mukaan maahanmuuttajaoppilas voi esimerkiksi tulla maasta, jossa koulutusjärjestelmä ei ole niin kehittynyt.

5 Koulutuksellinen tasa-arvo ja opetussuunnitelman perusteet

Tässä luvussa esittelen maahanmuuttajaoppilaan koulutuksellisen tasa-arvon ilmenemistä opetussuunnitelman perusteissa. Tämä sen vuoksi, että perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden 2014 (OPH, 2016) mukaan perusteet ovat yksi osa suomalaisen perusopetuksen ohjausjärjestelmää. Nostan tähän myös otteita koulutuksellisen tasa-arvon toteutumisesta säädösasiakirjoissa, koska perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet pohjautuvat valtioneuvoston asetukseen. Sen määrittävät perusopetuslaki sekä -asetus, tavoitteet ja tuntijako (OPH, 2016). Lainsäädännössä maahanmuuttajaoppilaan kannalta keskeisiä ovat perustus-, yhdenvertaisuus-, ulkomaalais- & kansalaisuuslaki sekä kotouttamisen edistämisestä säädetty laki (Pirinen, 2015). Opetushallituksen (2009) mukaan valtioneuvoston asetus suomalaisen perusopetuksen tavoitteista on tätä nykyä ainut valtakunnallisen tason säännös tai normi, jossa on selvitetty suomalaista perusopetusta määrittävät tavoitteet kasvatukselle sekä tuotu ilmi kokonaiskäsitys yleissivistyksestä, joka on suomalaisessa peruskoulussa tavoitteena. Ongelmallista kuitenkin on, että valtioneuvoston asetukset ymmärretään kunnissa ja kouluissa heikosti (viitattu lähteessä Siekkinen, 2017, s. 38).

Vuoden 2104 perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (OPH, 2016) mukaan suomalaista perusopetusta ohjailee siis peruskoulun ohjausjärjestelmä. Ohjausjärjestelmän muodostavat perusopetuslaki, valtioneuvoston asetukset, opetussuunnitelman perusteet, paikalliset opetussuunnitelmat sekä lukuvuosisuunnitelmat. Näiden tehtävänä on taata koulutuksen tasa-arvo (OPH, 2016). Nyssölän ja Honkasalon (2013) mukaan suomalaisen peruskoulun ohjausjärjestelmä on kaksitasoinen päätöksentekomalli (viitattu lähteessä Siekkinen, 2017, s. 33). Tämä tarkoittaa Halisen, Holopan & Jääskeläisen (2013) mukaan sitä, että peruskoulun kansallista ohjausta pyritään selventämään sekä vahvistamaan. Samalla pyritään korostamaan paikallisen opetuksenjärjestäjän sekä opetussuunnitelmatyön ja osaamisen tärkeyttä (viitattu lähteessä Siekkinen, 2017, s. 33).

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa 2014 (OPH, 2016) on määritelty perusopetuksen arvoperusta ja koulutuksen järjestäjät päättävät paikallista opetussuunnitelmaa laatiessa, miten arvokeskustelut toteutetaan käytännössä. Kaiken peruskoulussa tapahtuvan toiminnan tulee kuitenkin edistää koulutuksellista tasa-arvoa sekä yhdenvertaisuutta (OPH, 2016). Paikallisen opetussuunnitelman laatimisen tehtävänä on muuttaa järjestelmätason tasa-arvopolitiikka käytännönläheisiksi toimiksi ja rakenteiksi (Sahlberg, 2012). Talibin (2002) mukaan kouluissa

monikulttuurisuus tulee parhaiten huomioiduksi juurikin opetussuunnitelmia laatiessa ja kulttuuriset sisällöt tulisi nivottaa kaikkiin oppiaineisiin. Tällöin monikulttuurisuus toimii laaja-alaisena sekä läpileikkaavana kokonaisuutena kaikissa opetettavissa aineissa (Talib, 2002). Paikallista opetussuunnitelmaa laatiessa tulee ottaa useita seikkoja huomioon, kuten perusopetuksen valmistavan opetuksen suunnitelma, yhdenvertaisuussuunnitelma sekä mahdollinen kulttuurikasvatuksen suunnitelma (OPH, 2016).

Opetussuunnitelman perusteissa 2014 (OPH, 2016) sanotaan, että “Suomen perustuslain (731/1999) 6 § 2 momentin sekä yhdenvertaisuuslain 6 § 1 momentin mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, seksuaalisen suuntautumisen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella” (s. 14). Perusopetuslain 2 § mukaan opetuksen tulee viedä eteenpäin sivistystä ja tasa-arvoa sekä pitää huoli riittävän yhdenvertaisuuden toteutumisesta koulutuksessa. Tämä pyritään toteuttamaan käytännössä siten, että tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelmista tehdään koulutuksen järjestäjälle velvoittavat (Valtioneuvoston kanslia, 2019).

Opetushallitus on asettanut perusopetuksen tehtävät perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin (Siekkinen, 2017). Tehtäviä on useita, mutta maahanmuuttajaoppilaiden koulutuksellisen tasa-arvon toteutumisen kannalta on oleellista nostaa peruskoulun tehtävistä esille opetuksen saavutettavuus sekä osallisuuden edistäminen. Yhteiskunnallisina tehtävinä peruskoululla on edistää tasa-arvoa, oikeudenmukaisuutta sekä yhdenvertaisuutta ja vähentää eriarvoisuutta. Yksilötasolla peruskoulun yksi tehtävistä on avustaa kaikkia oppilaita näkemään omat mahdollisuutensa (OPH, 2016). Pirisen (2015) mukaan maahanmuuttajaoppilaiden mahdollisuutta edistyä ja menestyä opinnoissa tulisi tukea Suomi toisena kielenä -opetuksella. Kieli on oppimisen väline ja Pirisen (2015) mukaan opetuskielen oppiminen on olennainen edellytys muiden oppiaineiden oppimiselle. Suomi toisena kielenä oppimäärän tarkoituksena on taata oppilaalle kielelliset valmiudet myös jatko-opintoihin (OPH, 2016).

Maahanmuuttajaoppilaat sijoitetaan useimmiten ikä- ja taitotasoaan vastaavalle luokalle perusopetuksessa, mutta maahanmuuttajaoppilaiden on mahdollisuus saada heille tarkoitettua suomen tai ruotsin kielen opetusta S2 tai R2-oppimäärän mukaan (OKM, 2019). Tätä oppimäärää opiskelevalle oppilaalle tulee antaa tukea muissakin oppimisen osa-alueilla, jotta tasavertaiset oppimisvalmiudet on mahdollista saavuttaa. Suomi toisena kielenä oppimäärää opiskelevan op-

pilaan tulee saada olla osallinen samoista teksteistä ja tekstilajeista muiden saman ikätason oppilaiden kanssa (OPH, 2016). Opetushallituksen (2009) mukaan jokaisella on lain takaama oikeus saada opetusta, joka on opetussuunnitelman mukaista (viitattu lähteessä Siekkinen, 2017, s. 34).

Suomi toisena kielenä oppimäärä on keskiössä perusopetukseen valmistavassa opetuksessa (Kyttälä, Sinkkonen & Ylinampa, 2013). Perusopetuslain 5 §:n mukaan kunta voi halutessaan järjestää perusopetukseen valmistavaa opetusta (OKM, 2019). Opetushallitus esittää, että perusopetukseen valmistavaa opetusta tulee antaa sitä tarvitseville eli opetuksen järjestäjä veloitetaan sitä antamaan (OKM, 2019). Valmistavaa opetusta voidaan sanoa ensimmäiseksi portaaksi suomalaisessa peruskoulussa (Kyttälä ym., 2013). Sen tarkoituksena on tasata lähtömaasta riippuvat oppimistulokset, sillä eri maissa on eritasoiset koulutusjärjestelmät. Tämä aiheuttaa eroavaisuuksia maahanmuuttajaoppilaiden sekä Suomessa peruskoulua käyvien oppilaiden oppimistuloksissa (Valtiontalouden tarkastusvirasto, 2015). Peruskouluun valmistava opetus kestää vuoden, jonka jälkeen oppilaan tulee siirtyä suomen- tai ruotsinkieliseen oppimisympäristöön riippumatta opetuskielen kielitaidon tasosta (Kyttälä ym., 2013). Perusopetukseen valmistava opetus nähdään yleisesti oppilasta hyödyttävänä (Talib, 2002). Vuosi ei kuitenkaan jokaisen kohdalla välttämättä riitä kielen oppimiseen ja tämän vuoksi maahanmuuttajaoppilaat tarvitsevat enemmän tukiopetusta, jonka resurssit taas vaihtelevat kunnittain (Kyttälä ym., 2013). Maahanmuuttajaoppilas voi usein kuitenkin alusta lähtien osallistua yleisopetukseen taito- ja taideaineissa. Tällöin hän tutustuu suomalaisiin oppilaisiin ja samalla tapahtuu opetuskielen oppimistakin (Talib, 2002). Korpelan (2005) mukaan maahanmuuttajaoppilaan koulumenestykseen ja -sopeutumiseen vaikuttavat kielitaidon lisäksi myös ystävyys-suhteet valtaväestön kanssa (viitattu lähteessä Kyttälä ym., 2013, s. 15).

Valtiontalouden tarkastusviraston (2015) mukaan maahanmuuttajien kielen oppimista tuetaan valmistavan opetuksen sekä S2 opetuksen lisäksi oman äidinkielen opetuksessa. Perusopetuslain 12 §:n mukaan perusopetuksessa voidaan myös opettaa oppilaalle huoltajan valitsemaa äidinkieltä. Korpelan (2005) mukaan oppilaan oman äidinkielen hallinta on perusta muidenkin kielten oppimiselle sekä ajattelutaitojen vahvistamiselle (viitattu lähteessä Kyttälä ym., 2013, s. 15).

6 Pohdinta

Tämä kandidaatin tutkielma perustuu tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) ja suomalaisen tiedeyhteisön laatimiin hyviin tieteellisiin käytäntöihin, jotta työ on eettinen ja luotettava (TNK, 2012). Tämän työn kannalta tutkimuseettiset ja hyvät tieteelliset käytännöt vaativat minulta kirjoittajana rehellisyyttä, huolellisuutta sekä tarkkuutta erityisesti tulosten esittämisessä. Näiden lisäksi pyrin tuomaan kunnioittavalla tavalla esiin muiden tutkijoiden tekemää työtä ja viittaan heidän julkaisuihinsa asiaan kuuluvalla tavalla (TNK, 2012). Annan muiden tutkijoiden tekemälle työlle ja saavutuksille niiden ansaitseman arvon ja merkityksen tässä työssäni (TNK, 2012). Pohjaan työni tulokset aineistoina toimiviin hallitusohjelmiin ja opetussuunnitelman perusteisiin sekä muuhun lähdemateriaaliin. Olen pyrkinyt perustelemaan kaikki tulkintani lähdemateriaalin avulla.

Tarkoitukseni minulla oli vastata tutkimuskysymykseen: ”Miten Maahanmuuttajaoppilaan koulutuksellisen tasa-arvon edistämiseen tähtäävät toimenpiteet näkyvät hallitusohjelmissa ja opetussuunnitelman perusteissa?” Tätä kandidaatin tutkielman aihetta valitessani, tiedostin aiheen olevan hyvin laaja, jonka vuoksi aiheen rajaaminen oli erityisen tärkeää. Kandidaatin tutkielmani on siis hyvin pintaraapaisu koko ilmiöstä kandidaatin tutkielman laajuuskriteereiden vuoksi. Myöskin keskeisten käsitteiden määrittelyt ovat kapea-alaisia ja nimenomaan vain tämän kirjallisuuskatsauksen tutkimusaiheen valossa avattuja. Jonkin toisen tutkimuskysymyksen äärellä samojen käsitteiden määritelmät voivat poiketa valitsemistani määritelmistä. Olen siis käyttänyt omaa harkintaani, mikä lähdemateriaalin sisällöstä vastaa parhaiten asettamaani tutkimuskysymykseen. Näitä valintoja tulee tarkastella kriittisesti. Lähdemateriaaliksi käsitteiden määritelmiin sekä tutkimuskysymykseen vastaamiseen olen pyrkinyt löytämään mahdollisimman kattavasti tieteellisiä lähteitä. Alussa viittaamiani uutisia en pidä riittävän tieteellisinä, mutta ne havainnollistavat suorittamaani ajatusprosessia tutkimuskysymyksen muodostamisessa.

Aihetta valitessani halusin tietää, minkälaisia linjauksia koulutuksellisen tasa-arvon toteutukseksi on tehty. Mielestäni koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamisen suunnittelu on yksittäiselle opettajalle liian suuri tehtävä, joten sen toteuttamiseksi tulee olla suurempia linjavetoja. Tämän pohdinnan vuoksi päädyin tarkastelemaan koulutuspolitiikkaa ja sen myötä hallitusohjelmia sekä opetussuunnitelman perusteita. Ennako-oletuksia minulla ei hallitusohjelmien linjauksista ollut, koska en ole aikaisemmin niitä lukenut. Vuoden 2014 opetussuunnitelman perusteiden (OPH, 2016) sisällöstä minulla oli käsitys luokanopettajaopintojeni ansiosta, mutta

tarkempaa tietoa maahanmuuttajaoppilaan koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamisesta minulla ei ollut.

Mikä on koulutuksellinen tasa-arvo? Luulenko tietäväni, mitä tarkoittaa koulutuspolitiikka? Keskeisten käsitteiden avaaminen kirjoittamisen myötä itselleni, mahdollisti hallitusohjelmien ja opetussuunnitelman perusteiden ymmärtämisen tutkimuskysymykseni valossa. Nopeasti prosessin aikana selkeytyi, että koulutuspolitiikan, hallitusohjelmien ja opetussuunnitelman perusteiden yhteys on hyvin selkeä. Koulutuspolitiikka määrittelee ulkoiset edellytykset koulussa tapahtuvalle prosessille. Se on yhteiskunnallisen muutoksen väline (Sarjala, 1981). Kulloinenkin hallitusohjelma toimii perusopetuksen kehittämisen linjaavana tekijänä (Siekkinen, 2017). Opetussuunnitelma taas sisältää tavoitteet, arvot sekä sisällöt opetukselle (Vitikka & Rissanen, 2019). Portaikko koulutuspolitiikan tasolta luokkahuonetasolle on mielestäni Suomessa melko systemaattinen ja selkeä, jonka vuoksi aineistovalintani on tämän systemaattisuuden ansiosta hyvin järkevä.

Hallitusohjelmia lukiessa, niistä löytyi kirjauksia liittyen koulutuksellisen tasa-arvon edistämiseen. Edistävät toimenpiteet vaihtelevat hallitusohjelmien välissä, joka saa ajattelemaan päätösten toimeenpanon jatkumoa. Kumoutuvatko edeltävän kauden edistämiset seuraavalla hallituskaudella? Toki esimerkiksi Mari Kiviniemen hallitus jatkoi Matti Vanhasen II hallituksen ohjelman päätösten toimeenpanoa (Valtioneuvoston kanslia, 2010). Samoin Alexander Stubb jatkoi pääosin Jyrki Kataisen hallitusohjelman toimeenpanemista (Valtioneuvoston kanslia, 2014). Tuolloin koulutuksellisen tasa-arvon edistämisessä oli yhtenäinen jatkumo. Eri puolueet pitivät koulutuksellista keskenään eri arvossa ja se mielestäni näkyy hallitusohjelmissa. Toki politiikka ja koulutuspolitiikka ovat toimintaa, joiden tavoitteet asetetaan vallitsevan yhteiskunnan tilanteen sekä tulevaisuuden näkymien mukaan (Sarjala, 1981). Mielenkiinnolla seuraan nyt käynnissä olevia hallitusneuvotteluja ja sen myötä muodostuvaa hallitusohjelmaa.

On hienoa, että koulutuksellinen tasa-arvo on arvona hallitusohjelmissa ja opetussuunnitelman perusteissa. Sen edistämiseksi on kirjattu monipuolisia ja hyviä toimenpiteitä ja nostankin tähän joitain huomioita tuloksistani. Mielestäni hyvinä esimerkkeinä hallitusohjelmien edistämistoimenpiteistä toimivat muun muassa koulutuksen maksuttomuus, lähikouluperiaate, oleskelulupa-asetettava opiskelu-oikeus sekä tasa-arvo-ohjelman laatiminen. Useista toimenpiteistä puuttuu konkretia ja uskottavuus, mutta edellä mainituista voin uskoa, että ne kehittävät koulutuksellisen tasa-arvon toteutumista.

Opetussuunnitelman perusteissa 2014 (OPH, 2016) ilmeneviä konkreettisia toimenpiteitä maahanmuuttajaoppilaan koulutuksellisen tasa-arvon edistämiseksi ovat toimet, jotka mahdollistavat kielen oppimisen. Näitä toimia ovat perusopetukseen valmistava opetus, S2/R2-opetus sekä oman äidinkielen opetus. Pirisen (2015) mukaan kieli on oppimisen väline. Opetussuunnitelman korostama kielen opetus heijastaa mielestäni kuitenkin hiukan kapea-alaista käsitystä koulutuksellisesta tasa-arvosta. Kieli ei ole ainoa keino saada koulutuksellista tasa-arvoa osakseen, sillä korkea lukutaito ei ennusta koulutuspolulla edistymistä, jos sosioekonominen asema on matala (Järvinen ym., 2023). Koulutuksellista tasa-arvoa toteuttaessa tulee muistaa, että S2/R2-oppimäärää opiskelevien oppilaiden tulee saada tukea muillakin oppimisen ja elämän osa-alueilla, jotta koulutuksellisen tasa-arvon on mahdollista toteutua (OKM, 2019). Uskon, että kielen oppiminen on väline edetä koulutuspolulla (OPH, 2016). Se ei kuitenkaan saa sulkea silmiä esimerkiksi koulutuksen periytyvyydeltä eikä sosioekonomisen aseman vaikutukselta koulumarkkinoilla (Kalalahti & Varjo, 2016).

Opetussuunnitelman perusteiden 2014 (OPH, 2016) kohdalla on mielestäni mielenkiintoinen huomio, että koulutuksenjärjestäjä saa itse paikallista opetussuunnitelmaa laatiessaan päättää, miten opetussuunnitelman perusteiden arvot toteutetaan käytännössä. Kaiken koulussa tapahtuvan toiminnan tulisi edistää tasa-arvoa (OPH, 2016). Johtaako tämä siihen, että koulut ovat eriarvoisessa asemassa riippuen koulun johdosta? Suomen perustus- ja yhdenvertaisuuslait kuitenkin takaavat momenteissaan tasa-arvon toteutumisen jokaisen ihmisen kohdalla. Lähtökohta tasa-arvoiselle koulutukselle on siis hyvä.

Peruskouluun valmistava opetus nähdään yleisesti oppilasta hyödyttävänä (Talib, 2002). Valmistava opetus myös tukee opetuskielen oppimista ja näin ollen lisää mahdollisuuksia edetä koulutuspolulla. Valmistavaa opetusta mietittäessä ei ehkä tulla ajatelleeksi, että valmistava opetus eristää maahanmuuttajaoppilaan muista koulun oppilaista omaksi ryhmäkseen. Erityispedagogiikan sivuaineopinnoissa on paljon puhuttu inklusiosta ja mielestäni se ei täysin toteudu maahanmuuttajaoppilaidenkaan kohdalla. Herääkin kysymys, kenen näkökulmasta valmistava opetus nähdään hyödyllisenä? Miten maahanmuuttajaoppilaat ja -vanhemmat sen itse kokevat? Koulutusjärjestelmä määrittelee, mikä hyödyttää oppilasta ja koulua oppimis- ja PISA-tuloksissa, mutta oppilaan oma inhimillinen kokemus unohdetaan. Kaikki koulutuksellisen tasa-arvon edistämiseen liittyvät toimenpide-ehdotukset eivät siis ole ongelmattomia.

Siispä jatkotutkimuskysymykseni voisikin liittyä maahanmuuttajaoppilaiden ja heidän vanhempiensa kokemuksiin liittyen koulutuksellisen tasa-arvon toteutumiseen. Miten edistämistoimenpiteet oikeasti vievät koulutuksellista tasa-arvoa eteen päin ja miten nämä toimenpiteet koetaan maahanmuuttajaoppilaiden keskuudessa?

Lähteet

- Ahonen, S. (2003). *Yhteinen koulu - tasa-arvoa vai tasapäisyyttä?: Koulutuksellinen tasa-arvo Suomessa Snellmanista tähän päivään*. Tampere: Vastapaino.
- Apple, M. W. (1993). *The Politics of Official Knowledge: Does a National Curriculum Make Sense?* Haettu osoitteesta <https://web.stanford.edu/class/educ232b/Apple.pdf>
- Baker, J. & Lynch, K. (2009). Dimensions of Equality: A Framework for Theory and Action. Teoksessa J. Baker, K. Lynch, S. Cantillon & J. Walsh (toim.), *Equality from Theory to Action* (s. 21–46). Basingstoke: Palgrave MacMillan.
- Bernelius, V. (2011). *Osoitteenmukaisia oppimistuloksia? Kaupunkikoulujen eriytymisen vaikutus peruskoululaisten oppimistuloksiin Helsingissä*. Yhteiskuntapolitiikka 76 (5), 479–493. Haettu osoitteesta: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/102966/bernelius.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Bernelius, V. & Huilla, H. (2021). *Koulutuksellinen tasa-arvo, alueellinen ja sosiaalinen eriytyminen ja myönteisen erityiskohtelun mahdollisuudet*. Valtioneuvosto. Haettu osoitteesta https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162857/VN_2021_7.pdf?sequence=4&isAllowed=y
- Euroopan muuttoliikeverkosto. (2017). *Turvapaikka- ja maahanmuuttosananasto 5.0 - kohti parempaa vertailukelpoisuutta: Suomenkielinen laitos*. Euroopan muuttoliikeverkosto.
- Henttonen, A. (2008). *Valinnanvapaus, vastuu ja tasa-arvo: Koulutuksen kustannusten jakaminen*. Kalevi Sorsa säätiö.
- Hirsjärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. (2009). *Tutki ja kirjoita* (15. uud. p.). Tammi.
- Jakku-Sihvonen, R. (2008). Esipuhe. Teoksessa J. Kuusela, A. Etelälahti, Å. Hagman, R. Hievanen, K. Karppinen, L. Nissilä, ... M. Siniharju (toim.), *Maahanmuuttajaoppilaat ja koulutus* (s. 3). Helsinki: Edita Prima Oy.

Junk Hatcher, S., Hirsch, V. & Zech, H. (2021). Creating Better Transatlantic Understandings: Defining Our Terms. *Journal of museum education*, 46(1), 17–26. Haettu osoitteesta <https://doi.org/10.1080/10598650.2020.1843297>

Järvinen, T., Tikkanen, J. & af Ursin, P. (2023). The Significance of Socioeconomic Background for the Educational Dispositions and Aspirations of Finnish School Leavers. Teoksessa M. Thrupp, P. Seppänen, J. Kauko & S. Kosunen (toim.), *Finland's Famous Education System: Unvarnished Insights into Finnish Schooling* (s. 243–256). Springer. Haettu osoitteesta Finland's Famous Education System: Unvarnished Insights into Finnish Schooling | SpringerLink

Kalalahti, M., Lundahl, L. & Varjo, J. (2016). Kouluvalinnan yhteiskunnallisen hinnan tunnistaminen ja kontrolli Suomessa ja Ruotsissa. Teoksessa H. Silvennoinen, M. Kalalahti & J. Varjo (toim.), *Koulutuksen tasa-arvon muuttuvat merkitykset* (s. 69–98). Suomen kasvatustieteellinen seura.

Kalalahti, M. & Varjo, J. (2012). Tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus perusopetukseen sijoittumisessa ja valikoitumisessa. *Kasvatus & Aika*, 6(1), 39–55. Haettu osoitteesta: http://www.kasvatus-ja-aika.fi/dokumentit/kalalahti_ja_varjo_0103122343.pdf

Kalalahti, M. & Varjo, J. (2016). Lähikoulupolut ja painotetut valinnat. Teoksessa H. Silvennoinen, M. Kalalahti & J. Varjo (toim.), *Koulutuksen tasa-arvon muuttuvat merkitykset* (s. 37–68). Suomen kasvatustieteellinen seura.

Kalalahti, M. & Varjo, J. (2023). Municipal Governance of Comprehensive Education: The Emergence of Local Universalisms. Teoksessa M. Thrupp, P. Seppänen, J. Kauko & S. Kosunen (toim.), *Finland's Famous Education System: Unvarnished Insights into Finnish Schooling* (s. 19–34). Springer. Haettu osoitteesta Finland's Famous Education System: Unvarnished Insights into Finnish Schooling | SpringerLink

Kallunki, J., Kauko, J. & Pizmony-levy, O. (2023). Finland's Ministry of Education and Culture in the Light of Its Working Groups. Teoksessa M. Thrupp, P. Seppänen, J. Kauko & S. Kosunen (toim.), *Finland's Famous Education System: Unvarnished Insights into Finnish Schooling* (s.

35–50). Springer. Haettu osoitteesta Finland's Famous Education System: Unvarnished Insights into Finnish Schooling | SpringerLink

Kotilainen, V. & Matintupa, M. (2.2.2023). Maahanmuuttajien suomen oppimista vaikeuttaa opettajapula – OAJ:n mielestä ongelma on koulutuksen kilpailuttamisessa. YLE. Haettu osoitteesta <https://yle.fi/a/74-20015859>

Kuusela, J. (2006). *Temaattisia näkökulmia perusopetuksen tasa-arvoon*. Helsinki: Opetushallitus.

Kyttälä, M., Sinkkonen, H-M. & Ylinampa, K. (2013). Maahanmuuttajataustaisten oppilaiden koulupolut – oppilaiden kokemuksia koulunkäynnin kannalta merkityksellisistä asioista. *NMI-bulletin*, 23(3), 13–31. Haettu osoitteesta <https://bulletin.nmi.fi/wp-content/uploads/2015/09/Kytt%C3%A4l%C3%A4.pdf>

Lampinen, O. (1998). *Suomen koulutusjärjestelmän kehitys*. Tampere: Gaudeamus.

Lankinen, M. (2001). *Positiivinen diskriminaatio: Mitä se on?* Helsingin kaupungin tietokeskus.

Lehtisalo, L., & Raivola, R. (1992). *Koulutuspolitiikka* (3. p.). Juva: WSOY.

Lehtisalo, L. & Raivola, R. (1999). *Koulutus ja koulutuspolitiikka 2000-luvulle*. Juva: WSOY.

Niemonen, R. (5.7.2020). ”En olisi odottanut tätä sinulta”, sanoi opettaja – Suomessa maahanmuuttajataustaiset oppivat huonommin kuin muut, tutkijan mukaan syrjintä rehottaa. YLE. Haettu osoitteesta <https://yle.fi/a/3-11431717>

Opetushallitus. (2016). *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014* (4. p.). Määräykset ja ohjeet 2014:96. Haettu osoitteesta https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2012). *Ehdotus valtioneuvoston strategiaksi koulutuksellisen tasa-arvon edistämiseksi: Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä*. Haettu osoitteesta <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75345/tr28.pdf>

- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2019). *Maahanmuuttajien koulutuspolut ja integrointi: Kipupisteet ja toimenpide-esitykset III*. Haettu osoitteesta https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161285/OKM_1_2019_Maahanmuuttajien%20koulutuspolut.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Perusopetuslaki 1998/628. Annettu Helsingissä 21.8.1998. Haettu osoitteesta <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628#L1P2>
- Pirinen, T. (2015). Maahanmuuttajataustaisten oppijoiden koulutuksen lähtökohtia. Teoksessa T. Pirinen (toim.), *Maahanmuuttajataustaiset oppijat suomalaisessa koulutusjärjestelmässä* (s. 39–46). Kansallinen koulutuksen arviointikeskus.
- Saari, A., Tervasmäki, T. & Värri, V-M. (2017). Opetussuunnitelma valtiollisen yhtenäisyyden rakentajana. Teoksessa Autio, T., Hakala, L. & Kujala, T. (toim.), *Opetussuunnitelmatutkimus – Keskustelunavauksia suomalaiseen kouluun ja opettajankoulutukseen* (s. 83–108). Haettu osoitteesta https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/102624/Autio_ym_Opetussuunnitel%20matutki-mus.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Sahlberg, P. (2012). Quality and Equity in Finnish Schools. *School Administrator*, 69(8), 27–30. Haettu osoitteesta https://pasisahlberg.com/wp-content/uploads/2013/01/Qualit_and_Equity_SA_2012.pdf
- Salminen, A. (2011). *Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin*. Vaasan yliopisto. Haettu osoitteesta <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-476-349-3>
- Sarjala, J. (1981). *Suomalainen koulutuspolitiikka*. Juva: WSOY.
- Siekkinen, K. (2017). *Koulutuksellisen tasa-arvon diskurssit ja toimijat peruskoulun tuntijakouudistuksessa*. Jyväskylän yliopisto. Haettu osoitteesta https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/54306/978-951-39-7048-2_v%C3%A4it%C3%B6s16062017.pdf?sequence=1&isAllowed=y

- Silvennoinen, H., Kalalahti, M. & Varjo, J. (2016). Globalisaatiot, markkinaliberalismi ja koulutuspolitiikan muutos. Teoksessa H. Silvennoinen, M. Kalalahti & J. Varjo (toim.), *Koulutuksen tasa-arvon muuttuvat merkitykset* (s. 11–36). Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Silvennoinen, H., Kauko, J. & Varjo, J. (2021). Koulutuspolitiikka tutkimuskenttänä. Teoksessa J. Varjo, J. Kauko, & H. Silvennoinen (toim.), *Koulutuksen politiikat: Kasvatustieteellisen vuosikirja 3* (s. 11–38). Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Talib, M. (2002). *Monikulttuurinen koulu: Haaste ja mahdollisuus*. Kirjapaja.
- Tieteen termipankki. (n.d.). *Oikeustiede: hallitusohjelma*. Haettu osoitteesta <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:hallitusohjelma>
- Tikka, T. & Suominen, E. (2008). *Sivistisyhteiskunta 2.0: Osallisuutta ja osaamista kaikille*. Kalevi Sorsa säätiö.
- Tilastokeskus. (2021). *Maahanmuuttajat väestössä*. Haettu osoitteesta <https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa.html>
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2012). *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa*. Haettu osoitteesta https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf
- Vaarala, V. (26.11.2020). Tässä yksi koulujen riski: maahanmuuttajien vanhemmat osallistuvat heikosti vanhempainiltoihin, ja siihen on kaksi syytä. YLE. Haettu osoitteesta <https://yle.fi/a/3-11664718>
- Valtioneuvoston kanslia. (2007). *Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma*. Haettu osoitteesta <https://valtioneuvosto.fi/documents/10184/368562/hallitusohjelma-vanhanen-II/2a27514c-b939-4bb6-9167-ce886c358dff/hallitusohjelma-vanhanen-II.pdf?t=1630599802589>

- Valtioneuvoston kanslia. (2010). *Pääministeri Mari Kiviniemen hallituksen ohjelma*. Haettu osoitteesta <https://valtioneuvosto.fi/documents/10184/367816/hallitusohjelma-kiviniemi.pdf/4ece08eb-c703-4bc0-ac36-ab93e3a00607/hallitusohjelma-kiviniemi.pdf?t=1414587270000>
- Valtioneuvoston kanslia. (2011). *Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma*. Haettu osoitteesta https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79792/H0111_P%c3%a4%c3%a4ministeri%20Jyrki%20Kataisen%20hallituksen%20ohjelma.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Valtioneuvoston kanslia. (2014). *Pääministeri Alexander Stubbin hallituksen ohjelma*. Haettu osoitteesta https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79665/J1114_P%c3%a4%c3%a4ministerin%20Stubbin%20hallitusohjelma_fi.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Valtioneuvoston kanslia. (2015). *Pääministeri Juha Sipilän hallituksen ohjelma*. Haettu osoitteesta https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163399/VNK_2015_10.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Valtioneuvoston kanslia. (2019). *Pääministeri Antti Rinteen hallituksen ohjelma*. Haettu osoitteesta https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163399/VNK_2015_10.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Valtioneuvoston kanslia. (2019). *Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma*. Haettu osoitteesta https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161931/VN_2019_31.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Valtiontalouden tarkastusvirasto. (2015). *Maahanmuuttajaoppilaat ja perusopetuksen tuloksellisuus. Tuloksellisuustarkastuskertomus*. Helsinki: Valtiontalouden tarkastusvirasto. Haettu osoitteesta <https://www.vtv.fi/app/uploads/2018/06/15103549/maahanmuuttajaoppilaat-perusopetuksen-tuloksellisuus.pdf>
- Varjo, J. (2007). *Kilpailukykyvaltion koululainsäädännön rakentuminen. Suomen eduskunta ja 1990-luvun koulutuspoliittinen käänne (Väitöskirja)*. Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia

209. Helsingin yliopisto. Haettu osoitteesta <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/19851/kilpailu.pdf?sequence=1>

Vitikka, E. (2009). *Opetussuunnitelman mallin jäsenitys: Sisältö ja pedagogiikka kokonaisuuden rakentajina* (Väitöskirja). *Kasvatusalan tutkimuksia 44*. Suomen kasvatustieteellinen seura. Haettu osoitteesta https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/73800/44_Vitikka_screen.pdf

Vitikka, E. & Rissanen, M. (2019). Opetussuunnitelma kansallisena ja paikallisena ohjausvälineenä. Teoksessa Autio, T., Hakala, L. & Kujala, T. (toim.), *Siirtymiä ja ajan merkkejä koulutuksessa – Opetussuunnitelmatutkimuksen näkökulmia* (s. 221–245). Haettu osoitteesta <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/118695/978-952-359-008-%203.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Wahlström, N. & Sundberg, D. (2018). Discursive institutionalism: towards a framework for analysing the relation between policy and curriculum. *Journal of education policy*, 33(1), 163–183. Haettu osoitteesta <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/02680939.2017.1344879?needAccess=true&role=button>

Wiberg, M. (2011). *Politikan sanakirja. Inhorealistin versio*. Koukkunen, K. (toim.). Helsinki: Silta.